

KÖPENHAMN JANUARI 1943

Det ymniga snöfallet höljer staden i en överklig tystnad. Du står i skymningen uppe på slänten vid Frederiksbergs slott. Du tittar ut över Köpenhamns tinnar och torn. Rådhusornet närmast. Snett bakom Vor Frue Kirke. Längre bort de suddiga konturerna av Börsens tvinnade draksvansar. Du ser allt ovanifrån, som en hallucination. Du svävar över taken. Plötsligt dyker det upp åtta flygplan i formation på himlen bakom dig. De flyger lågt under det tunga molntäcket och fortsätter bort över huvudet på dig mot Amager. Du förundras över att du inte har hört flyglarmet som förvarnar om de dagliga överflygningarna. Kanske har du förträngt det avskyvärda, utdragna ljudet av sirener som dina nerver inte riktigt tål. Du tittar på visarna och siffrorna på din klocka. Du borde helst hinna hem innan januarimörkret sluter sig över stadens tak. Du har blivit så besynnerligt hudlös efter hemkomsten från München. Plötsligt skjuter eldskenet från bombnedslaget upp på himlen bakom börshuset. I samma ögonblick kommer dånet. Massiva rökpelare stiger lodrätt i höjden. Höga, brandgula lågor tränger igenom röken och sprider sig som ett eldhav. Du springer i panik nerför slänten bort mot utgången till Smallegade. Du ska leta upp ett skyddsrum. Söka skydd för bomberna. Du halkar på den hala pudersnön som täcker trädgårdsgångarna och ramlar baklänges rakt på svanskotan. Du jämrar dig och kommer upp på benen igen. Du borstar av snön på yllekappan. Sväljer smärtan och springer vidare. Du

har kommit långt hemifrån på den dagliga promenad som du har ordinerat dig själv för att komma i form.

Du är hemma nu. Bakom din stängda dörr. I din egen rumstemperatur. I den välbekanta tallbarrsdoften. Du sätter på radion. Sändningarna bryts under flyglarmen som vanligt. Det kommer inte ens musik från apparaten. Du får tåla dig och vänta tills de meddelar vilka bombmål Royal Air Force har träffat. Du är säker på att det är engelsmännen. Du sätter dig och tänder en cigarett. Dina händer skakar. Din cigarettförbrukning har ökat kolossalt. Cigaretterna är en krånglig last att ha eftersom tobaksvaror är så strängt ransonerade. Du huttrar. Temperaturen i lägenheten når sällan upp till de tjugo grader som du behöver för att trivas. Du påminner dig om att du har mycket att vara tacksam för. Du har dina fina pojkar, dina goda vänner, din bror Henry och din svägerska Esther, de andra änkor, lilla fru Berg på våningen under och den barska, kantiga Ghita. Din hyggliga änkepension med barntillägg från Luftwaffe. Arvet från Gerhard som gör dig ekonomiskt oberoende. Du tar tacksamt emot Maggie och Emil Damms tillgivenhet. Er vänskap är ovärderlig. Emils lojala känsla av kamratskap med Gerhard sedan tiden på Værlose flygbas är säkert förklaringen till att de inte har brutit kontakten med dig för länge sedan. Ända sedan du kom hem har de varit dina orubbliga stöttepelare som fångar upp dig när du sjunker ner i förtvivlan. Du har på ett naturligt sätt glidit in i deras umgängeskrets. Utan att helt släppa ditt gamla umgänge från Gerhards tid. Du är på båda sidorna, det vill säga på ingens sida. Du har trätt ut ur de politiska bataljerna. Du håller en låg profil. Du hatar politik. Hatar de hycklande och lögnaktiga politikerna. Det politiska dubbelspelet. Du har varit i ett syrabad och blivit avpolitiserad. Det är bara kärleken som består. Kärleken till

den ende. Trots att du inte tror på den ende hamnade du där uppe i molnen hos Gerhard, den luftburne.

Under sina första flygövningar, de som skulle göra honom berättigad till ett militärt flygcertifikat, flög han in lågt över den stora prydnadsträdgården bakom läkarbostaden på Thuro och kastade ut kärleksbrev från cockpiten. Han visste att du var och hälsade på hans föräldrar. Han ville imponera på dig. Leklysten som han var. Breven fladdrade genom luften som osäkra fågelungar och landade på gräsmattan. Du böjde dig ner och plockade upp hans kärleksförklaringar från gräset. Du var överlycklig och sparade breven i klänningsfickan för att läsa dem i enrum. Under tiden hade planet kommit upp i normal marschhöjd och blivit ett tecken på himlen. Det var oskuldens år. De obligatoriska förlovningsåren före bröllopet. Långt före kriget. Långt innan hans plan lastades med bomber och död över ryska landskap. Förlovningsringen var i vitguld med en ensam briljant. Gerhard hade valt den, och svärfar hade betalat. Gerhard själv skulle inte ha ring. Du var med på noterna och tog lätt på konventionerna. Svärfar gillade inte sin sons »pojkestreck«, som han kallade Gerhards ekvilibristiska, olämpliga brevdvemanövrer. »Grabben« borde ta sin flygofficersutbildning på större allvar. Du drog dig tillbaka till gästrummet för att vara ensam med Gerhards kärlek. Den romantiska och den oanständiga, som var så fint sammanflätade med hans eleganta handstil. Du minns den tiden som ett tidigare liv. En tid som aldrig kommer tillbaka. Du vårdar dig om minnena. Vårdar dig om Gerhard. Du behöver levande minnen för att kunna träda in i tiden efter Gerhard och spela en aktiv roll, bidra där du kan.

Efter nyårsfesten i Værløse var du tvungen att kasta in handduken, på Maggies uppmaning. Hon såg att sammanbrottet var nära för dig. Ditt krackelerade ansikte. Ditt osammanhäng-

ande ordflöde. Det är beundransvärt hur mycket hon orkar trots att hon är gravid med nummer tre. Hon är gjord av ett särskilt virke. Du kan inte mäta dig med henne. Du känner dig färdig att bli kastad på soptippen. Du föraktar dig själv medan du ligger överksam och låter Maggie ta hand om pojkarna. Du tillbringar årets första dagar hos henne och Emil i Værløse. Pojkarna är strängt förbjudna att komma till dig. Det är olidligt att höra deras hulkande röster från övervåningen. Men Maggie står på sig för att skona dig. Du håller inte med. Men du är för nedbruten och tacksam för att komma med invändningar. Förbannade svaghet. Förbannade tacksamhet.

Maggie passar upp dig och sköter om dig tills du kan åka hem. Det är en lättnad att pojkarna kan vara kvar hos henne. Hon ger dig namnet och telefonnumret till en känd psykiater och försöker övertala dig att gå till honom. Du blir arg när hon antyder att du är ett nervvrak. Du är bara utmattad efter den långa, besvärliga hemresan. Du är tömd på energi, det är allt, säger du. Maggie förebrår dig för att du inte berättar hur du hade det när du var där nere. Vad du såg och upplevde i Hitlers Tyskland. Så att hon bättre begriper sig på ditt tillstånd, din kollaps, som hon kallar det. Du envisas med att du har berättat allt i breven därifrån. Sanningen är att du skäms över det du upplevde på så nära håll. Skäms över att du inte hade något annat att komma med än en smula vänlighet. Dina skenande skuldkänslor framkallar vanföreställningar om att du skulle kunna rädda hela världen om du bara tog dig samman, om du bara ryckte upp dig och kom igång. Maggie är missnöjd med din hårdnackade tystnad. Ni har ett häftigt temperament bägge två. Och du har varken lust eller ork att bråka med henne. Hon smäller ilsket igen dörren efter sig. Hon menar att hon som din närmaste väninna kan kräva förtrolighet från dig. Du känner dig övergiven och blir ännu mer deprimerad. Du är

ängslig för att du är ärftligt belastad. Ängslig för din pappas självmord, skräckbilden från dina ungdomsår. Du kan inte hitta lugnet hos Maggie och Emil. Du måste hem till dig själv.

Maggie och pojkarna står i ytterdörren med rykande andedräkt och vinkar när taxin kör iväg. De är redan hemmastadda. Maggies Johan (ett år äldre än Rune) och Ebbe (född mellan dina två) har blivit goda lekkamrater. Nästan som två bröder. Du känner ett styng av sorg över hur glatt och obekymrat de tar farväl av dig. Insikten om att du inte är outhärlig. Du sjunker ihop i baksätet och gråter högt. Chauffören stannar och vill att du ska flytta fram så att han får trösta dig. Du säger ilsket nej och ber honom köra vidare. Han blir förnärmad och gasar och kör så övermodigt att taxin slirar på de hala gatorna. Du sitter med nerverna på helspänn ända tills han tvärbromsar utanför porten på La Cours Vej.

Du är ensam igen. Du trivs med ensamheten. Du orkar inte vara social. Du kedjeröker. Du går rastlöst omkring och räknar dina steg på japanskt vis. Du bankar på flygelns tangenter. Misshandlar Chopin. Du kan inte koncentrera dig särskilt länge åt gången. Du bälgar i dig groggar. Din hals är som ett stuprör. Du har snart tömt barskåpet. Den närmaste grönsakshandlaren säljer både cigaretter och sprit under disk. Du kan betala. Slösar ingenting på dig själv. Åter ingenting. Du förlorar tidsuppfattningen. Den stora målarpenseln suddar ut dagarna med grå färg. Du väntar tills telefonen slutar ringa. Lyfter luren. Pratar med dig själv. Länge och eftertryckligt med snörvlande whiskyröst. Du kastar dig på sängen full som en alika. Du somnar och vaknar mitt i natten av att du snarkar högt. Stiger upp och går ut utan kapp. Märker inte av vinterkylan. Du existerar utanför årstiderna. Du blir uppluckad av en svartabörshandlare som lovar guld och gröna skogar.

Du upptäcker att du har kommit på avvägar. Du möts av

hånskratt när du vill använda din värdighet som mor och ditt änkestånd som sköld. Du får ligga som du har bäddat. Nere i sänghalmen. Du blir utslängd ur bilen på en öde vägsträcka. Du vet inte var du är. Eller var du har varit. Du börjar gå i mörkret. Du ser knappt handen framför dig. Du kommer till en plantering med snöklädda träd. Du går längs med träden. Din kjol har en reva hela vägen upp. Du är barfota i den iskalla natten. Du fryser så du gråter. En nedslående känsla av självömkan påminner dig om hur långt bort du har kommit från dig själv. Från din karaktärsfasthet, ditt sunda förnuft, din anständighet. Du är så långt ner man kan komma. Du kapitulerar. Erkänner att du behöver hjälp. Behöver andra.

Du ligger med en elak lunginflammation efter nattens eskapader. Du tar tacksamt emot fru Bergs hjälp. Du klappar hennes pojkar på huvudet i brist på bättre. Du fylls av ödmjukhet. Du tar dig tid att lyssna på henne och hennes oro för ryktena om att frikårsmedlemmar blir trakasserade och till och med överfallna av busar som inte förstår att de offrar sig i kampen mot bolsjevismen. Våra män var officerare i Luftwaffe. De var på en helt annan nivå än frikåreerna, invänder du häftigt. Du hatar att bli hopbuntad med frikårsmedlemmar. Fru Berg framhärdar med sin uppdämda vrede. Ingen är intresserad av de finare nyanserna, hävdar du bittert. Våra män var på tyskarnas sida, och då var vi det med. Det slipper vi inte undan, kontrar hon och knycker på nacken. Det stör dig när saker och ting läggs fram så fyrkantigt. Du vill för allt i världen nyansera, relativisera, sätta saker i perspektiv. De hade ett högre mål, replikerar du mitt i en hostattack. Det hjälper oss inte, Harriet. De ställde sig lojalt till förfogande för Luftwaffe, fortsätter fru Berg. Det var de tvungna att göra om de ville strida tillsammans med finnarna i fortsättningskriget mot Ryssland, inflikar du. Det friar dem inte från ansvaret för sitt val. Sagt

är sagt. Och ord är handling, fortsätter fru Berg. Din neutrala ståndpunkt vittrar sönder. Du tackar för hjälpen och ber henne gå in till sig. Hon drar sig ljudlöst tillbaka. Du kan inte föra dig själv bakom ljuset. Men du vill inte heller ge fru Berg rätt så där utan vidare. Du måste hitta en annan tankemodell, en annan ekvation. Men först måste du se till att återfå krafterna. Du reser dig och går fram till telefonbordet i vardagsrummet och ringer till psykiatern som Maggie rekommenderade. Du lägger fram situationen i grova drag för sekreteraren. Dina mardrömmar, dina minnesglimtar. Dina tunnslitna nerver. Din bristande förmåga att fungera i vardagen med dina två små söner. Du lyckas bråka dig till en konsultationstid hos den överbelastade psykiatern, vars sekreterare har som sin främsta uppgift att skydda mot nya patienter. Du övervinner din motvilja mot nervläkare och de tröttsamma »dåliga nerver« som folk drar till med för att skyla över vanlig slapphet.

Du får en god natts sömn. Du vaknar utvilad och lättare till sinnes. Du kommer överens med dig själv om att du verkligen uppskattar fru Bergs omsorger och tackar ja till hennes erbjudande om att laga mat till dig. Du njuter dessutom av henne kokkonst, som är långt över vad du hade förväntat dig. Du avstår från ett glas vin. Framöver tänker du klara dig utan stimulantia. Förutom dina outhärliga cigaretter. Du börjar motionera. Går långa promenader. Cyklar ut till Damhussøen påbyltad med yllekappa, halsduk, basker och vantar. Du vänder ansiktet mot den vita vintersolen. Suger in solens läkande strålar i huden. Du har redan fått färg. Du känner att din kropp blir starkare för varje dag som går. Du åker hem med nya krafter, redo att äta din dagliga råkostsallad, som ska ge dig ett rejält vitamintillskott och stärka ditt immunförsvar. Du grovriver morötterna, blandar i citronextrakt och en tesked socker. Garnerad med surrogatrussin av torkade rabarber och

hackade hasselnötter från din bror Henrys hasselhäck på höns-
gården i Kregme. Du har inte haft kontakt med Henry och
Esther sedan München. Förutom ett telefonsamtal om att du
hade kommit hem välbehållen. Du och pojkarna tillbringade
många fina dagar hos dem på gården när Gerhard var vid
fronten. Du tycker mycket om bägge två. De är roliga att vara
med. Men du koncentrerar dig först och främst på att bli redo
att få hem dina barn igen.

Varje morgon och kväll ringer du till Maggie för att höra hur
pojkarna har det. Hon försäkrar dig att de ser ut som hälsan
själv. Hon tar hand om dem som om de var hennes egna. Du
hoppas innerligt att du snart ska klara av att ha dem hos dig
igen. Maggie stöttar dig och lovar att hjälpa till när det blir
dags. Du behöver inte fru Berg längre. Du får använda din
diplomatiska talang och låta henne förstå att det inte är något
personligt. Att du uppskattar hennes hjälp väldigt mycket men
har ett akut behov av att stå på egna ben. Du har en strid att
utkämpa med dig själv. Som du bara kan utkämpa på egen
hand. Du berättar inte att du har en tid hos en psykiater. Du
blir mer och mer nervös ju mer datumet närmar sig. Du vill
helst lämna återbud. Du är rädd för att du inte ska klara att rota
i sorgen över Gerhards död, den som förde dig till München.
Du skulle helst vilja lägga locket på och stuva undan alltihop.
Din klena optimism infinner sig bara glimtvis. Runt omkring
är det kolsvart mörker. Maggie ligger på. Hon är övertygad om
att du behöver professionell hjälp för att ta dig upp ur hålan,
som hon kallar ditt sinnestillstånd. Du börjar tvivla. På att
du står ut med att hamna i klorna på en yrkesmänniska som
du inte känner och som inte vet vem du är. Du är osäker och
rädd. Du har en stark misstro mot psykiaterkåren. Du har hört
många obehagliga historier om människor som har fastnat i
psykiatrisystemet och sedan inte kunnat komma ut ur det. Du

bestämmer dig för att göra ett försök och inte döma ut det på förhand. Du sväljer dina betänkligheter tillsammans med rädslan för att duka under. Du tar en spårvagn till Østerbro och ringer på hos professor med.dr A. Lemche. Du öppnar dörren och möts av en vass lukt av rakvatten. Du är på väg att vända på klacken men biter ihop och anmäler dig hos sekreteraren. Du sätter dig på en hård stol i receptionen och väntar. Du behåller kappan på. Det är dåligt uppvärmt, eller rättare sagt inte uppvärmt alls. Bränslebristen märks överallt.

Efter en kort stunds väntan blir du uppropad. Du snubblar över dina egna ben och nästan ramlar in genom dörren till mottagningen. Redan nere för räkning, tänker du. Lemche verkar lugn och avslappnad. Han tittar lite i papperen med dina uppgifter. Han ber dig kasta ur dig det första som faller dig in. Det kan vara en bild, en tanke, ett minne. Du får tunghäfta. Ditt huvud är tomt. Förtroligheten i situationen gör dig lamslagen. För dig fungerar det bäst med ett formellt umgängesskick som inledning på en ny relation. Lemche verkar ha oceaner av tid. Du blir förtvivlad och utbrister att du mår skitdåligt. Det är en jättebra utgångspunkt, säger han, ler avväpnande och uppmanar dig därefter att så gott du kan formulera vad det är som har försatt dig i detta förfärliga skick. Din stolthet tvingar dig att rycka upp dig. Det är kaos här inne, börjar du, total förvirring. Det låter inte trevligt, säger Lemche. Du tycker motvilligt att han är sympatisk. Det hade du inte räknat med. Du tvekar lite innan du fortsätter. Din värld har rasat samman. Kaos, upprepar du. Ingen ordning. Inga tydliga linjer. Begreppen har blivit förväxlade. Ingen känsla av rätt och fel, av gott och ont. Lemche nickar och ger dig utrymme att fortsätta. Du har tappat fokus, fortsätter du, du kan inte se klart. Ingenting är vad det påstår sig vara. Du är omgiven av svek. Världen vill bli sviken, konstaterar Lemche

torrt. Hans avspända strategi gör dig mer och mer osäker. Du känner dig sårbar och värnlös inför yrkesmannens djupare insikter om människosjälen. Du märker att den insikten lockar dig. Du kan inte hejda dig nu när ditt skal har spruckit. Orden väller ur dig. Till din stora överraskning berättar du om din lyckliga barndom. Om dina snälla föräldrar och det sorglösa ungdomslivet som du aldrig kommer att få tillbaka. Det är inte meningen att ni ska få tillbaka det förflutna. Ni måste dissekera det och vända upp och ner på det. Lemches lakoniska inställning provocerar dig. Innan du hinner fortsätta frågar han om dina drömmar. Du har inga drömmar. Du har mardrömmar, säger du. Lemche ber dig beskriva den senaste nattens mardröm. Det är samma mardröm varje natt. Du kan inte prata om den. Lemche byter spår. Nu vill han höra om ditt förhållande med din avlidne man. »Avlidne man« låter så kallt och opersonligt i dina öron. Krigshjälte, rättar du honom, hjältar dör aldrig. Lemche höjer ögonbrynen som om han vädrar ett genombrott. Allt beror på vilka ögon som tittar, konstaterar han krasst. Du är på din vakt nu. Om en hjälte inte är en hjälte upphör allt. Du känner dig manipulerad. Mannen mitt emot dig visar sig vara en ulv i fårakläder. Du reser dig tvärt och tackar för samtalet.

Ni behöver psykiatrisk hjälp, fru Bertram, säger Lemche bekymrat. Du vet inte längre vem han är eller hur du hamnade hos honom. Du tänker att han är utskickad från högsta nivå. Att han är här för att döma dig, antingen för att du inte är tillräckligt stark i tron eller för landsförräderi. Du ser framför dig hur folk från bäge sidor spottar på dig. Du försöker gnugga bort spottet från ansiktet. Du gnuggar och gnuggar. Spottet försvinner inte. Du river med naglarna så det blir skråmor på kinden. Du blir yr och segnar ner på golvet. Du slår upp ögonen och ser som genom en dimma vargestalten stå böjd

över dig. Du skriker. Svimmarna igen. Vargen tänker lägga in dig. Du spjärnar emot. Du kommer undan genom att lova att någon ska vara hos dig dygnet runt. Lemche uppfordrar dig att ta medicinen han skriver ut till dig. Han ger dig receptet och en lapp med datum och klockslag. Han låter dig inte gå förrän du lovar att komma till hans mottagning igen. Du blir hemskickad med taxi.

Du ringer till Maggie, helt utom dig. Hon kommer så fort hon kan. Och har med sig en väska med ombyte och toalettar-tiklar. Hon stannar hos dig veckan ut. Du är orolig för pojkar-na. De har det bra när jag inte är där, säger Maggie lugnande. Jag har ju Bertha, min trofasta hemhjälp. Hon skämmer bort pojarna. Hon ger dem dåliga vanor som man inte kan få ur dem igen, intygar hon och kramar din arm med handen. Hon inspekterar köket och propsar på att du ska vila tills maten står på bordet. Du njuter av att ha henne där. Du njuter av hennes närvaro, som du inte har velat erkänna för dig själv att du behöver. Men du slipper inte ifrån att svara på Maggies rättframma och konkreta frågor. Annars kan jag inte hjälpa dig, säger hon.

Du berättar om Luftwaffes fältsjukhus. Om de sårade pi-loterna från östfronten. Om brännskadorna. Om skriken av smärta. Om amputerade armar och ben. Om Gudruns heroiska dygnetruntarbete som operationssjuksköterska. Du rycks med av de fasansfulla detaljerna. Fältsjukhuset tar all plats. Det du inte pratar om, det finns inte. Det du inte vill ska finnas, det tar du bort. Det du inte förstår, det stuvade du undan i glömska. Däremot berättar du ingående om din reskamrat Ernst. Om att han var så ärlig och rättfram. Om hans skarpa blick för orättvisor. Om hur mycket du uppskattade honom trots hans kommunistiska övertygelse. Om hur förargad du är över att danska arbetare som blir arbetslösa tvingas ta jobb

i Tyskland för att kunna försörja familjen. Om hur chockad du blev när dansk polis och Gestapo dök upp på stationen i Padborg för att skicka tillbaka honom till Tyskland. Om hur lättad du blev när han undkom på en godsvagn.

Maggie känner dig så pass väl att hon vet att du tassar kring den heta gröten. Att du håller på och grovsorterar dina Tysklandsupplevelser. Dina brev var skönmålningar, du var inte riktigt med i dem, konstaterar hon. Du uppskattar hennes skarpa blick, men just nu hade du helst velat slippa den. Just nu vill du bara att hon ska ta till sig dina Münchenvykort. Att hon ska tro på dem och bekräfta dig. Det var nog ingen idealisk rekreativsvistelse för dig, säger hon överslätande, om det var lugn och ro du behövde. Det finns inte lugn och ro någonstans under ett världskrig, inte här hemma heller, säger du ilsket och vänder din deprimerade aggressivitet mot henne. Maggie tystnar. Hon ångar av besvikelse över att du inte är öppen mot henne. Att du inte visar tillit. Och just i ditt sårbara tillstånd där du har sådan nytta av hennes hjälpsamhet. Du behöver hennes och Emils stöd som aldrig förr. Du behöver ha någon med deras åsikter, någon som accepterar dig som du är. Maggie backar. Pratar om annat. Triviala saker. Du är rädd för att det har blivit sprickor i er vänskap på grund av ditt fåniga behov av att stuva undan allt som är obehagligt. Maggie borde känna dig tillräckligt bra för att veta att det är en av dina dåliga egenskaper, som då och då tär på er vänskap. Det är inte första gången ni ryker ihop. Hon blir glad igen. Du litar på den underström av ömsesidighet som finns mellan er. Du litar på att skadorna kan repareras när du väl mår bättre. Och att Maggie orkar med att snabbt stryka ett streck över allt groll. Du är senare i starten. Du med din svartsyn. Och mycket riktigt blir det bra mellan er igen. Ni börjar beklaga er över de besvärliga tiderna. Över alla tyska och engelska flygplan

som gång på gång utlöser flyglarm och faran över-signaler och förstör kvällarna och nätterna. Över att allt är så dyrt och att ransoneringskupongerna inte förslår. Varorna som har försvunnit från hyllorna när ni kommer fram i kön. Ni enas om att Maggie ska åka hem efter helgen. Vi får inte tära på varandra för länge åt gången. Inte med våra temperament, säger Maggie. Du beundrar hennes lätta sinne och förmåga att skingra molnen. Efter en lång försonings- och avskedskram längtar du efter att få vara dig själv igen. Ni har satt ett datum när pojkar ska komma hem till dig. Om allt går väl blir det veckan efter ditt andra samtal med Lemche.

Du är återigen förfärligt nervös för vad som kan hända med dig. Ängslan har varit din följeslagare så länge du kan minnas. När du mår bra kan du trycka ner den så långt att den helt försvinner. Nu är slussarna öppna och ängslan forsar genom alla celler i kroppen. Du har svårt för att vara den svaga parten. Du gör allt du kan för att hålla en normal fasad utåt i varje situation. Att alltid gå med på vad som helst. Att alltid vara redo att kasta dig ut från tiometerstrampolinen. Nu vacklar du och tvekar. Du har kommit in i tvivlets limbo. Du har tappat modet och greppet om dig själv. De vet inte längre vem du är. Du har förlorat din självkänsla och din självaktning, som bygger på styrka och djärvhet. Du är en dålig förlorare. Nederlag är inte ett alternativ i din bok. Du måste kämpa dig upp ur hålet på alla fyra. Kampen har blivit din livsbetingelse. Maggie är din livlina. Hon är den starkare av er. Hon är det sega, böjliga vasstrået som aldrig bryts. Du är den styva, motspänstiga grenen som knäcks av minsta luftdrag. Maggie ger dig komplex. Trots att du utåt sett är stjärnan. Du saknar hennes sällskap och blir överväldigad av längtan efter pojkar. Du börjar förbereda dig för att de ska komma hem. Lagar mat till dig själv varje dag, som du ska göra när ni är tillsammans alla tre.

Du måste lära dig att sköta hushållet och vara mamma igen. Fru Berg har blivit uppsagd. Ni har fallit in i den gamla lunken med eftermiddagskaffe hos dig varje dag. Du går sällan hem till henne. Du trivs bäst som värdinna. Det är naturligare för dig. Trots att du är en kär och välkommen gäst var du än visar dig i sällskapslivet. Du är på väg att komma in i en normal vardag. Du tar upp musiken igen. Minst två timmar vid flygeln varje dag. Du planerar en storstädning. Lägenheten behöver få en rejäl omgång efter din långa frånvaro. Fysisk aktivitet håller dina nerver i styr. Längre fram hotar samtalet med Lemche. Du är rädd för återfall. Du försöker skjuta upp tiden. Det går inte. Du kan inte prata med Maggie om det. Hennes åsikt ligger fast. Inte heller med fru Berg, som du håller distansen till. Din scoutmoral segrar. Du går dit på utsatt tid.

Till din stora förvåning känner du dig avslappnad i fåtöljen mitt emot Lemche. Den trevlige mannen har vackra, välvårdade händer och ett harmoniskt ansikte bakom glasögonen, vilket du inte lade märke till vid ditt första besök. Du var så blockerad att du inte minns någonting. Vare sig utsikten mot Sankt Jacobs Kirke eller rummets behagliga, kliniska svalka. Du inleder samlat och behärskat, nästan oklanderligt. Som om du har förberett dig noga. Lemche tittar intresserat på dig. Han lyser upp. Du blir själv överraskad över hur dina första-handsintryck, som du kallar dina upplevelser och möten med människor i München, har lagrat sig i dig och format sig till en helgjuten berättelse. Efter att du kom hem för drygt en månad sedan känns tiden där nere och din plats »in medias res« redan lika överkliga som en bleknad dröm, en annan värld som du redan har fått distans till. Inte bara geografiskt, utan också mentalt. Du berättar som en utomstående åskådare. Som om tiden där var en biograffilm som du nu betraktar som en filmkritiker. Just som en fiktion, helt lösryckt från verkligheten

i Danmark. Du ser inte sambandet. Din överlevnadsstrategi är att hålla isär saker och ting, att avgränsa och relativisera. Du pratar i långa svep. Detaljerat och utförligt, utan att sticka under stol med någonting. Inte heller din egen villrådighet och chocktillståndet som de våldsamma händelserna lämnade efter sig. Det är skönt att få prata ut. Du blottar dig eftersom du litar helt och fullt på att han är en professionell lyssnare och att du skyddas av hans tystnadsplikt. Utan att tänka på vem som gömmer sig bakom yrkesmannen mittemot dig. Utan att tänka på hur Lemche ska reagera på din reseberättelse från månens baksida.

Du har pratat utan uppehåll. Sedan blir det helt tyst. Du känner en kyla i luften mellan er. Lemche rör inte en min. Han inte så mycket som blinkar. Med behärskad vrede ber han dig gå och inte komma tillbaka. Du sitter kvar helt lamslagen. Han upprepar ordern. Du ska lämna hans mottagning ögonblickligen. Du känner dig oskyldigt dömd och lämnar samtalsrummet rak i ryggen. Det är inte förrän han har stängt dörren bakom dig som din kropp börjar skaka våldsamt. Ditt inre är i uppror. Du har blivit behandlad som en förbrytare, utan åtal eller möjligheter att försvara dig. Din rättvisekänsla är djupt kränkt. Du har ingen aning om var Lemche står och vet därför inte heller anledningen till att han dömde dig. Du är förvånad över att en välrenommerad psykiater inte klarar att hålla isär saker och ting. Att han låter sina personliga omständigheter väga tyngre än hans professionella omdöme. Du har fått möta de oförsonliga motsättningar och starka känslor som är i omlopp nu under det fjärde ockupationsåret. Mycket värre än före din resa. Du har kommit ur askan i elden. Du har vänt dig till expertisen på falska premisser. Du har så långt det var möjligt för dig redogjort för din krissituation och ditt sammanbrott, dina moraliska dilemman, din sorg och ilska mot

alla sidor. Ingen är oskyldig. Ingen har patent på sanningen om man tar med nyanserna. Du har din sanning, andra har sin, det har hittills varit din tvivelaktiga inställning.

Du grubblar febrilt på vad som gjorde Lemche så stött, och kommer fram till att det får förbli hans ensak. Du vet att frikårsmedlemmar blir förolämpade på öppen gata av så kallade patrioter. Och tyvärr förekommer också repressalier från den andra sidan. Frikårsmedlemmar och danska nazister betar sig som tölpar och sprider osäkerhet (för att inte säga skräck och rädsla) på gatorna. Det är i det spänningsfältet du befinner dig. Du tänker inte låta dig kuvas utan bestämmer dig för att kämpa för din rätt att finnas till med det du har i bagaget. Du trivs i stridens hetta. Du trivs med ljudet av korsade klingor. Du vet inte hur striden kommer att sluta. Du vet inte vad framtiden bär i sitt sköte. Du fruktar det värsta. Du är redan brännmärkt. Instoppad i ett fack och fjättrad. Du skjuter bort pessimismen. Du har inte råd att vara fin i kanten. Du får inte ge upp hoppet för dig och dina pojkar. Det är din strid. Som du måste utkämpa trots att krigslyckan snart kan vända, efter Stalingrad. I ditt huvud myllrar det av förskräckliga scenarier som visar upp krigets fasor. Du står vid ett vägskäl. Du drömmar mardrömmar om Vera som protesterade mot kriget och hamnade i klorna på Gestapo. Du beundrar hennes hjältemodiga motstånd, som blottar din konflikträdsla och splittring. Du står utanför din port. Tacksam över att du har ett tryggt hem till dig och dina pojkar. Det är ingen självklarhet. Enligt din dagstidning har tusentals familjer blivit vräkt från sina bostäder och därmed blivit husvilla. Och situationen förvärras i takt med att ockupationen bara fortgår.

Du sätter dig vid matbordet och skriver till Lemche. Han måste få veta att du verkligen är ledsen för förmiddagens incident. Att du inte förstår orsaken till hans oväntade reaktion.

Men litar på att han har sina skäl. Skäl som måste botten i att du har varit så öppen om dina privata omständigheter och din vistelse i München, som är orsaken till ditt nervsammanbrott och som du behöver komma över och lägga på hyllan. Du räknar inte med något svar. Eller någon förklaring. Du vill bara säga att du godtar hans beslut och be om en räkning för två samtal. Du vill inte stå i skuld till honom. Du går ner och postar brevet meddetsamma. Du mår redan bättre. Handling gör dig harmonisk. Du tänker inte experimentera med psykiatrin igen, där har du uppenbarligen ingenting att hämta. Du hade i alla fall ingenting att hämta hos Lemche, mildrar du det hela, för att inte dra alla psykiatrer över en kam. Du bestämmer dig för att stuva undan allt som har med hösten i München att göra och låta det bli en verklighet som du har lagt bakom dig. Du har inget annat val än att blicka framåt. Du tänker aldrig mer anförtro dig åt någon. Särskilt inte åt Maggie. Hon tror på expertisen och skapar sig sina bestämda uppfattningar utifrån det. Du är mer skeptisk till auktoriteter av alla de sorter. Från och med nu tänker du vända blicken dit näsan pekar. Se omvärlden i ögonen och ta allt som det kommer. Du tänker kämpa för pojkarna och dig själv med hög buret huvud. Radikala beslut gör dig upprymd. Eftersom du vet att du klarar av att följa dem.

Du bjuder hem fru Berg på middag och lockar med en god rödvinssort från hyllan under grönsakshandlaren disk. Hon frågar försynt om hennes pojkar får följa med. Du tar generöst emot alla tre med öppna armar. Du plockar ner Sigrid Lillelunds kokbok från kökshyllan: *Mat i ransonerings-tider*, julklappen från Maggie. Du sänder henne en tacksamhetens tanke. Alltid så förutseende. Alltid så omtänksam. Du går ut igen, den här gången för att handla. Du vill slå på stort för den lilla grannfamiljen. Du ser längtansfullt fram emot

att pojkarna ska komma hem, något som du har beslutat att tidigarelägga. Du har turen på din sida. Du får en bit kalvbog hos slaktaren. Och i mjölkbutiken på Finsensvej hemgjord vaniljglass på vanillinsocker till fru Bergs pojkar. Äkta vanilj är en avlägsen dröm från före kriget.

Fru Berg dyker upp med Finn och Ulf i deras bästa stass och räcker fram en blombukett. Hennes pojkar är några år äldre än dina och går i första och tredje klass på Sankt Ansgars skola. Det var alldeles för mycket, mumlar du och tar glatt emot buketten. Du lovordar att ni är så goda grannar. Vänner, framhåller fru Berg. Du nickar välvilligt. Trots att du ser henne som en grannfru snarare än en vän. Men den sortens nyanser tar du lätt på nu när du har lyckats vända skutan. Du njuter av att slå på stort för dina gäster. Fru Berg berömmar din rödvins-sås, och pojkarna äter andäktigt upp vaniljglassen. Du plockar fram några barnböcker så att pojkarna har något att sysselsätta sig med medan ni dricker kaffe och avec i soffan. Ni får en trevlig pratstund. Den alltid lika bekymrade fru Berg luftar sin oro över krigets förlopp och utvecklingen på östfronten. Ingen vet hur kriget slutar, säger du, krigslyckan kan vända igen. Du är rutinmässigt tillbaka i din gamla roll som tröstare och försonare. Fru Berg bryter upp innan pojkarna blir för trötta. De ska upp tidigt och gå till skolan. Det lyckade gästbudet tar dig tillbaka till ditt gamla liv som du har längtat efter. Du har återerövrat lite av din vardag. Du börjar känna igen dig själv och mår så pass bra att dina dagar har fått struktur. Dina promenader blir längre för varje dag som går. Du får nya krafter för varje dag som går. Och tack vare nervtablettorna från Lemche är ditt tillstånd någorlunda stabilt. Du har fått tillbaka din gamla laganda. Du är redo att ta upp kampen. Du har fortfarande inte bestämt vilken kamp det är som är din.

Du sitter vid din stumma radioapparat. Askkoppen är full med cigarettfimpar. Mörkläggningsgardinerna är fördragna. Du väntar allt otåligare på dagens särskilda rapport från Statsradiofonien som ska förklara bomberna, eldhavet, den svarta röken i samband med de engelska överflygningarna som du följde från slänten vid Frederiksberg Slott. Du kommer på dig själv med att sitta och storgråta. Chocken efter dagens avbrutna motionsrunda sitter kvar i kroppen. Du bannar dig själv och dina »nerver« och ännu mer krigets utveckling, som gång på gång slår undan benen för dig. Nu kommer beskedet att det var en engelsk överraskningsattack klockan 17:05 mot B&W:s motorfabrik på Christianshavn. Enligt krigets logik är det ett vettigt bombmål. Fabriken levererar dieselmotorer till de fruktade tyska ubåtarna. Operationen inleddes strax efter att arbetarna hade gått hem. Tyvärr träffade engelsmännen inte så exakt i det tätbebyggda bostadsområdet. Du vill inte höra mer om död och förstörelse och stänger av apparaten. Din nattsömn är spolierad.

Under de kommande dagarna är tidningarna fulla av detaljerade reportage om det engelska bombanfallets följdverkningar. Christianshavn ser ut som en krigszon, heter det. Ett av bombplanen släppte sin bomblast några sekunder för tidigt, så fyra bomber träffade bostadshus på Gunløgsgade och Njalsgade. Några av bomberna exploderade meddetsamma. Andra var tidsinställda med några timmars fördröjning och ledde till att över tvåtusen invånare på Islands Brygge och Christianshavn blev evakuerade. Åtta personer dödades i bombanfallet och många blev svårt skadade. Förstörelsen i bostadskvarteren på bägge sidorna om B&W är enorma jämfört med skadorna på själva dieselmotorfabriken. Det spekuleras kring om det egentligen var en så kallad »sabotageaktion« eller ett »psykologiskt anfall« för att inspirera de danska motstånds-

männen. Och samtidigt en rejäl uppmaning till den danska befolkningen att vakna. Den ena sidan iklär sig rollen som Danmarks beskyddare, den andra som befriare. Och samtidigt är de lika benägna att utöva våld och makt, tänker du och har bara en enda önskan: att kriget och ockupationen ska ta slut. Du kommer snart inte ihåg hur livet såg ut före kriget. Hur sorglösheten och optimismen försvann tillsammans med framtidshoppet. Du kan inte se världen på andra sidan kriget framför dig. Just nu tar du en dag i taget och förbereder dig på att återförenas med pojkarna. Du tänker satsa allt på att er lilla treklöver ska få blomstra.

Du står i burspråket och spanar ut över gatan där Maggies bil med pojkarna i framsätet borde ha dykt upp för länge sedan. Du pendlar mellan mod och missmod. Det känns som om du ska gå upp i ditt livs tentamen. Du känner att du är irriterad över att Maggie aldrig håller tider. Du har nerverna utanpå kroppen och jagar upp dig mer och mer. Men när den gamla Forden äntligen stannar nedanför burspråkets fönster smälter din ilska bort. Du hör att de höga pojkrösterna redan är på väg uppför trappan och störtar ut för att välkomna dem. De ser ut som hälsan själv. Rune tumlar uppför trappan, så ivrig är han. Han kastar sig i famnen på dig. Tore sitter på Maggies arm och tittar förvirrat på er. Du kramar Rune och säger till Tore: Känner du inte igen din mamma? Maggie försvarar honom med att han somnade i bilen och precis har vaknat. Ni går in allesammans. Maggie vill prompt bara stanna på en snabb kopp kaffe. Pojkarna sitter som klistrade vid dig och turas om att sitta i ditt knä. Du överöser dem med pussar och kan inte få nog av dem. Det är först nu du har landat. Äntligen kommit dit där du hör hemma. Det har tagit lång tid för dig att se pojkarna som dina medhjälpare snarare än som en börda ovanpå sorgen. De är de enda du behöver i hela världen. Och

de behöver dig ännu mer. Du stoppar näsan i Tores hår och andas in doften av barn. Du håller dem båda tätt intill dig och tänker aldrig mer släppa dem.

Maggie tar adjö och säger att du absolut måste ringa. Tore tror att han ska följa med henne och försöker slita sig loss från dig, men du är starkare. Han börjat tjuta när han inser att Maggie är borta. Du ber Rune gå och hämta nallen i skåpet med leksaker. Han är sex år och karln i huset nu, förklarar du. Rune rätar på ryggen. Han skyndar iväg och kommer tillbaka med nallen. Tore lyser upp när han återser den slitna klenoden som han ärvde av sin pappa, som han som tvååring inte har något minne av. Du gör upp en plan för dagen med Rune. Han har vuxit med sin nya värdighet. Du är glad över att ni är jämbördiga. Rune får in en utflykt till Zoo i planen. Du föreslår att han ska rita en teckning av sitt favoritdjur. Han ritar hellre flygplan, envisas han. Du säger att du är stolt över honom och lovar att ni ska bygga modellflygplan tillsammans. Tore sitter på golvet, helt uppslukad av sin älskade nalle. För första gången sedan du kom hem slappnar du av och har ro i sinnet. Hur i hela fridens namn kunde du överge dina pojkar och lämna dem i andras vård? Du försöker förklara det med att din tunga sorg gjorde att du inte var dig själv. Att du förlorade moderskänslorna. Du tänker anstränga dig för att allt ska bli bra igen. Du tänker vara en riktig mamma för dina pojkar.

Du ger det några veckor att svetsa ihop er igen. Det intensiva umgänget med Rune och Tore stärker dig. Du har inget behov av något annat sällskap. Du går framåt med små steg. Dina dåliga nerver får inte gå ut över pojkarna. De behöver din fulla uppmärksamhet. Du bestämmer dig för att lära Rune spela »Imse vimse spindel« och »Kalle Johansson« på flygeln. Han har svårt att få fingrarna att göra som han vill. Du märker att musiken inte intresserar honom. Du låter honom slippa.

Men har inte tänkt dig att ge upp på lite längre sikt. Du känner att du försummar Tore till förmån för Rune. Du har lättare att förhålla dig till ett stort lekskolebarn som du kan prata förnuftigt med än till ett blöjbarn. Om kvällarna läser du om Rudolf Steiner och hans pedagogik, som bygger på utveckling av barns vilja, känsla och tanke. Hans tydliga linjer tilltalar dig och inspirerar dig till att fokusera på att pojkarna ska få utvecklas fritt. Du hittar en bundsförvant i Rudolf Steiner och hans syn på barnuppfostran. Hans försvar för barns kreativa utveckling. Du har mycket att lära. Du vill det bästa för dina barn. Det kanske finns en konstnär i en av dem. Du skriver ner Rudolf Steiners motto på en lapp som du lägger i en kökslåda: »Ta emot barnet i vördnad. Uppfostra det i kärlek. Låt det gå i frihet.«